

INTERVJU SA BRANKOM AZESKIM

Skoplje, oktobar 2020.

Čini se da politika još uvek diktira privredne procese i unutrašnje procese u zemljama, posebno kada je reč o regionalnim odnosima. Zašto je to tako?

Da počnemo od toga da Balkan u poslednjih 30 godina nije uspeo da se priključi infrastruktorno, pritom ne mislim samo na infrastrukturu već i na sfere uticaja. Prvo, nismo shvatili poruku koju je Evropa poslala 1991. godine o značaju regionalnog razvoja. Mi smo dugo bežali od toga i mislim da je ta poruka sada sa Malim Šengenom postala jasnija. Glavna namera je da se preko kriterijuma koji oličavaju evropske vrednosti svi izjednačimo i da uđemo kao kolektiv. Evropska unija je nastala na taj način. Na osnovu tog principa ušle su i nordijske zemlje, pirinejske zemlje, itd. Šta je Višegradska grupa? To je politički dogovor između četiri zemlje da idu napred i da se povezuju na regionalnom nivou. Dakle, to je put. Mi na Balkanu nemamo kapacitet za regionalno povezivanje zbog političkih elita. Da bi se to uradilo, prvo bi trebalo na deset godina zabraniti razgovor o istoriji, zato što govorimo samo o istoriji umesto o razvoju. Drugo, trebalo bi napraviti plan kako da se stvari reše infrastruktorno, u bukvalnom smislu reči, zato što se od Skoplja do Sarajeva putuje osam sati, a ako treba da putujete preko Crne Gore za Split potrebno vam je 15 sati. Mi smo praktično napravili jednu transverzalnu, autoput A10 i ništa drugo, a da biste tim putem stigli na Jadransku magistralu potrebno vam je 10 sati. Ne postoji nijedno rešenje za povezivanje auto-puteva. Poslednje je nešto što je uradilo Kosovo, ali vam iz Skoplja opet treba bar 5–6 sati da biste stigli do Crne Gore. Zato mislim da postoje problemi u shvatanju, u mentalitetu, u edukaciji, u načinu i u pristupu. Postoje problemi koji su bili nametnuti kao razlog da u sledećih 100 godina ne može da se postigne „jedinstvo“, isto kao što je slučaj na Bliskom Istoku. Neko je u tim velikim podelama ostavio nerešena pitanja koja su nastajala i čovek slobodno može da očekuje da će sutra da produži

proces sa Sandžakom, Vojvodinom, Republikom Srpskom, zapadnom Makedonijom, istočnom Crnom Gorom, itd. Sve ovo doprinosi tome da su nam ruke vezane u tim procesima. Sumnjam u iskrenost Evrope da želi da reši pitanje Balkana. Da želi, mogla bi da ga reši tako što bi kupila robu za dve milijarde evra, čime bi omogućila ekonomiji da zaživi. Međutim, oni ne žele to da urade, jer bi nas ponovo videli kao neku vrstu Jugoslavije, polovinu ili četvrtinu Jugoslavije.

Prvo rezervisano a zatim, čini se, ipak sa punom podrškom, makedonski politički establišment je stao iza inicijative tzv. Malog Šengena. Koji su pozitivni a koji negativni efekti koje ova inicijativa može da ima na Severnu Makedoniju i njenu ekonomiju?

Premijer Zaev je lično izjavio da Vlada nema takve analize, što znači da informacija dolazi sa kompetentnog mesta. Mi ne možemo da predvidimo stvari na analitičan način, a to nemamo ni u Komori, ni u Investicionom forumu komore. Mi nismo uradili popis od 2001. godine i već dvadeset godina nemamo podatke na osnovu kojih bismo gradili projekcije. Nemamo popis zbog broja Albanaca, ali popis se ne radi samo na nacionalnoj osnovi, već nam daje brojke na osnovu kojih se grade projekcije. Severna Makedonija nema kapacitet za takve analize. Ja ne vidim ni da funkcionišu mešovite komisije između država, koje su nekada funkcionisale.

Zašto je Makedonija prihvatila ovu inicijativu sa Malim Šengenom?

Pitanje je zašto je Makedonija potpisala petnaest sporazuma za slobodnu trgovinu tokom devedesetih, kada je srpska roba bila subvencionisana na više osnova, a naša roba uopšte nije bila subvencionisana. Mi nismo radili analize. Tu je problem. Mi smo čekali da problem dođe, da vidimo posledice, a onda smo počeli da ga rešavamo. Verovatno nismo imali institucije koje imaju kapacitet da to urade.

Ko su najveći igrači momentalno, u tom smislu?

Po mom mišljenju, Mali Šengen je politička inicijativa. Ona ne može biti ekonomska zato što Srbija i BiH učestvuju u svetskom BDP-u sa 0,05%, a Makedonija i Crna Gora sa 0,001 %. To

govori o odsustvu svakog uticaja i nečijeg trgovinskog interesa da bude glavni. To što se pretpostavljalo da je ostatak nekadašnje dobre jugoslovenske administracije ostao u Beogradu (sa institucionalnom memorijom) i da oni mogu da se nametnu u nekim spoljnotrgovinskim igrama – to je pogrešno. Prvo, nas u tom smislu kontroliše CEFTA, a drugo, većina tih ljudi je već umrla ili je u penziji.

A ko drži konce?

Niko. Ne vidim strukturu koja bi ukazala na to da neko drži konce. Kad ne bi bilo međunarodne zajednice, mi se ne bismo ni sreli. Mi se viđamo na inicijativu međunarodne zajednice.

Kažete da nema stranaca, ne bismo se ni susretali. Koji je prag tolerancije (prekretna tačka) kada stranci kažu „hajde sada da se sretnete” ili „hajde sada da se razdvojite”?

Nema potrebe da nam kažu da se razdvajamo, jer smo već razdvojeni. Naše su zemlje isuviše male da bi ih oni kontrolisali pojedinačno, lakše im je da nas kontrolišu regionalno. Zato insistiraju na regionima, lakše će moći da ih kontrolišu.

Kako gledate na promenu položaja Makedonije otkako je poboljšala odnose sa Grčkom i Bugarskom: kao da polako izlazi iz bivše Jugoslavije sa epicentrom u Beogradu i Zagrebu, i svoju pažnju usmerava ka svojim susedima?

Mi nemamo kapacitet za strategije. Mi mislimo da smo rešavanjem problema imena rešili sve probleme. Ali u trgovinskim dogovorima sa njima, mi ćemo uvek biti partner koji gubi. Na administrativnom planu isto. Oni imaju jaku diplomatiju. Rešavajući problem imena mi smo ušli u voz, ali igrajući karte u vozu mi ćemo uvek gubiti i od jednih i od drugih i od trećih ako se ne organizujemo.

Dok se makedonski biznis, zbog starih relacija, naučenog mentaliteta i slično, lakše probija i snalazi na prostoru nekadašnje Jugoslavije, čini se da se politika ove zemlje sve više okreće susedima koji nisu bili deo nekadašnje zajednice. Da li ovde postoji nekakav jaz?

U biznisu su brojevi ti koje govore. Ima jedna poslovice koja kaže da je onaj ko pamti reči pаметan, a onaj ko pamti brojeve mudar. Brojevi govore da se 80% naše razmene odvija sa EU. Razmena u regionu se nije promenila i još je pala za 8% otkako je CEFTA formirana; dakle, umesto da se poveća, ona se smanjila. Mi ništa nismo uradili kako bismo povećali saradnju i izvukli neku političku paralelu. U ovom momentu smo praktično opredeljeni ka jednoj zemlji, Nemačkoj, ka EU i ka nekoliko kompanija stranih investitora koje nam povećavaju izvoz, a koje su osnovane u drugim zemljama.

Kako gleda biznis na makedonsku političku opreznost, pa čak i rezervisanost u odnosima sa Kosovom zbog osetljivosti zvanične Srbije po tom pitanju?

To je zabluda koju vi spolja imate. Nas to ne interesuje. Na primer, dok smo imali političke probleme sa Grčkom, mi smo kao komora imali direktnu komunikaciju sa njima. A reći ću vam i nešto što nisam rekao nikad ranije: ja sam pregovarao sa solunskom komorom da zajedno kupimo akcije solunskog pristaništa. Mi smo kao komora dobili saglasnost od 12 firmi za taj dogovor, ali se onda umešala politika i to se nije realizovalo. Imali smo zajedničke projekte sa grčkim regionalnim komorama. Mi kao biznismeni nismo imali nikakve probleme, politika ih je imala. Mi gledamo samo kako da napravimo novac, a političari treba da obezbede stabilnost i predvidljivost. Sa Kosovom smo, na primer, imali petsto miliona dolara razmene dok je njihova situacija sa Srbijom bila problematična, a sada je pala na trista miliona, što znači da su Kosovari počeli da trguju sa Srbijom.

Ko je (ili šta je) najveća kočnica ka većoj saradnji makedonskih biznisa sa zemljama u regionu?

Imamo kompleks male nacije i imamo urođeni strah da nam neko loše misli. Kad bismo to eliminisali, mi ne bismo imali problema ni sa kim i saradivali bismo sa svima. Nama smeta to što ne možemo infrastrukturno da se povežemo. To je veliki problem i on rađa te sumnje.

Pa zašto onda postoji taj problem? Ko ne dozvoljava?

Vlada je ta koja treba da gradi. U celom svetu smo gradili auto-puteve, a sad ne možemo da izgradimo 20 km auto-puta do granice sa Kosovom, koje je to već uradilo na svojoj teritoriji. Počeli smo sa gradnjom pruge prema Bugarskoj, iako je od početka bilo jasno da taj infrastrukturni projekat nema ekonomsku opravdanost. Prosto je neverovatno da niko nije seo da uradi proračun i osmisli šta ćemo da povežemo i šta da uradimo.

Zahvaljujući ulasku Severne Makedonije u NATO, investicije u zemlji su postale stabilnije, iako zbog pandemije prave efekte članstva treba očekivati kasnije. Međutim, da li će to imati nekakav negativan uticaj na odnose sa Srbijom imajući u vidu njen stav prema NATO-u i otvoreno negodovanje zvanične Rusije prema makedonskom članstvu?

NATO je organizacija koja se zasniva na standardima koji moraju da se postignu i mi ćemo dostići te standarde. Nadam se da će Makedonija uspeti da ostvari te nužne kriterijume. Ovo će pozicionirati Makedoniju ka regionu i standardima prema kojima moramo da stremimo, što će joj pomoći da izađe iz svojih problema o kojima smo već razgovarali i da počne drugačije da gradi odnose, jer znamo da smo na ovaj način izgubili 30 godina a nismo postigli nikakve rezultate. Znači, doći će do kompletne promene mišljenja političkih elita i ljudi u odnosu na saradnju, međunacionalne probleme i otvorena pitanja.

Ulazak u NATO, početak pregovora sa EU – sve su to standardi koji treba da nas izvedu na pravi put. Da li postoje kočničari tih procesa?

Postoje. Tu dolazimo do mog stava da se to ne radi sa nekakvom namerom. To se radi zbog nesposobnosti, zato što smo toliko edukovani. Nije to neka igra iza koje neko stoji, već nam je toliko kapacitet. Ja vidim da se Rusija povukla iz ovog regiona i ne pretenduje da bude svetska politička sila. Kina pretenduje, ali njena moć je pod znakom pitanja, a Indija ne vidim da može. Amerika je jedina supersila i tu se ništa nije promenilo. Zato, vidim da postoji nesposobnost sa naše strane koja se prikriva iza tih velikih priča. Kada čujem priče, znam da se radi o prikrivanju sopstvene slabosti.

Razgovor vodili Sabina Fakić i German Filkov, saradnici CPES-a